

ՀԱՄԱՌՈՑ ՏՆՍՈՒԹԻՒՆ

Ի ՎԵՐԱՅ ԲՆԱԿԵԼԻՈՒԹԵԱՆ ՄՈԼՈՐԱԿԱՅ

(ՏՆՍ ԵՂ 364)

ՐՊԼՍ զի գաղափար մ'առնունք մուրակաց մեծութեան
ենթադրենք երկրիս մեծութիւնը 1, միւս մուրակաց կը
լինի յաջորդ թիւեր.

Փայլածուն	0,1	Լուսնթագին	1470,2
Արուսեկին	0,9	Երեւակին	887,3
Երկրիս	1,0	Ուրանոսին	80,0
Հրատին	0,2	Պիսիդոնին	84,0

Բայց դեռ աւելի պարզ բացատրելու համար, համարինք արեւու
մեծութիւնն այնպիսի գունդ մի որ ունենայ 2 ոտք կամ 0,61 հարիւ,
բոլորամէջը տրամագիծ, և այս գունդս ներկայացնէ դժուր, այն ժա,
մանակ

Կորեակ կը ներկայացնէ զմեծութիւն	Փայլածուն
Փոքր ոլուն	»
Միջակ ոլուն	»
Կնդասեղ	»
Նարինջ	»
Միջակ խնձոր	»
Պարզ կեռաս	»
Մեծկակ կեռաս	»
	Արուսեկի
	Երկրիս
	Հրատին
	Լուսնթագին
	Երեւակին
	Ուրանոսին
	Պիսիդոնի

Վերահասու լինելով այս կերպով հեռաւորութեան և մեծութեան
արեւու և մուրակաց, կը յաւելում որ ըստ Կոպեռնիկեան դրու-
թեան, երկիրս իւր տարեկան շրջանը արեւու շուրջ կը կատարէ մանր.

երկրորդի մէջ 28 վերստ կամ 30 քիլոմէտր. իսկ արեւն՝ որ ինքնիշխան տէր է երկրիս և մոլորակաց, աստիճանաբար կը թաւալի տիեզերաց մէջ, ունենալով կեդրոն ձգողութեան Ալգիոն աստղը. անշուշտ Ալգիոն ևս անսահման տիեզերի մէջ կը թաւալի մի ահաւոր շրջանով. այլ աստեղ չուրջանակի, որ մեզ անձանօթ է:

Ի վերոյ ասացելոցս գուցէ մարդս կը համոզուի՝ թէ մեր երկիրը՝ բովանդակ արարչութեան մէջ, ամենափոքր նշանակութիւն ունեցող մոլորակ մի է, ուստի եթէ բոլորովին յօշիւ դառնայ ևս, հազիւ հազ զգալի պիտի լինի բոլոր լուսաւոր մարմնոց գրութեան մէջ:

Արեւմտեան երբոր մարդս ճանչցաւ իւր սխալմունքը, երբոր տեսաւ Կոպեռնիկեան գրութեան մէջ թէ արեւու շուրջ կը թաւալին նաև այլ մոլորակք, որք մի և նոյն իրաւամբ կարող էին լինել կեդրոն տիեզերիս, նման մեր երկրիս. միով բանիւ, երբոր յայտնի եղաւ որ այս գրութիւնս չէ միակ յանսահման միջոցի, իսկոյն խնդիր ելաւ թէ արդեօք միայն երկրիս բնակիչք կը վայելին տիեզերաց այս հրաշալի ներդաշնակութիւնը, միթէ չկան այլ մոլորակս կեանք և կենդանիք, և նոյն իսկ բանականք, որք բանեցընէին իրենց բոլոր հոգեկան ոյժեր առ ի հասու լինել անսահմանին և լուծել առաջիկայ հարցոց թէ կան բնակիչք և այլ մոլորակս թէ ոչ:

Աստուծոյ ամենակարողութեան առաջ չկան անհնարինք. ուստի դժուարին է հաւատալ թէ Աստուծոյ արարչական կամքն և զօրութիւնն՝ սահմանափակուէր միայն յայնս՝ զորս կը տեսնեմք երկրիս վրայ. ուր մնաց որ երկրիս ամենափոքր է և չնչին առ ի բովանդակել ամէն հնարաւոր կենդանիս: Այսու համոզմամբ և հիմնուելով գիտութեան արդեանց վրայ, նախնիք մեր ոչ միայն ընդունեցան թէ կայ կեանք ի մոլորակս, այլ մինչև անգամ մտածեցին կանոնաւոր և անփոփոխ կապակցութիւն մի հաստատել այն բնակչաց հետ, որք հեռու են մեզմէ աշխարհներով. ի հաստատութիւն որոյ ահաւասիկ քանի մի դէպք:

ՅԱմերիկա գտնուած է երկնաքար մի, որոյ վրայ ագուցեալ էր մետաղեայ թիթեղ մի, զոր հանելով վրայէն, երկնաքարին վրայ փորագրուած տեսնուէր են բոլորակներ, որոց դիրք ճիշդ կը համապատասխանէին մեր արևային գրութեան, եթէ նայելու լինէինք Հրատէն: Իրողութիւն համարելով զայս, նախնիք մեր իրենց երևակայութեամբ հաստատուն կերպով ենթադրեցին թէ Հրատին մէջ կան աստեղաբաշխք:

Հռչակուոր Հ. Քիրխէր քահանայն այնպէս համոզուած էր թէ կայ կեանք ի մոլորակս, որ իւր Աստեղաբաշխական հմտալից գրոց մէջ բազմաթիւ առաջարկութիւններ կ'ընէ այս տեսակէտով:

Առաջարկուեցաւ նաև հեռագրական հաղորդակցութիւն մի հաստատել Հրատին հետ ի ձեռն երկրաշափական ձևոց գոյնզգոյն նշան:

ներով, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ. ի՞նչ է կան մարդիկ 'ի Հրատ, անտարակոյս նոցա մէջ կը լինին և թուաբանագէտք. եթէ կան թուաբանագէտք, ուրեմն ծանօթ պիտի լինի նոցա Պիւթագորեան հայեցողութիւնն, հետեւաբար կ'արժէ որ երկրիս վրայ տաճն կողմն չիւնուին մեծամեծ ուղղանկիւններ, որով և հարցնել նոցա թէ ի՞նչ բանի հաւասար է ուղղանկիւններու քառակուսեաց գումարը. իսկ նոցա կը մնայ հարցընել մեզի հակուղիղներու քառակուսեաց գումարը:

Եղան մինչև մտածողք իսկ գրութիւն մի հաստատելու ընդ բնակիչս միջորակաց, զուգորդական հայելեաց մէջ ամփոփուած խուրճ խուրճ լուսոյ ճառագայթներ ուղարկելով, բոտ այնմ կարծեաց թէ՛ լուսոյ ճառագայթք պիտի տեսնուին յԱրուսեակ, ի Հրատ և ի Պիսիդոն իսկ: Ոմանք համարեցան նաև թէ լուսաւոր կէտեր, որք արդէն մերձաւոր միջորակաց վրայ փորձուեր էին, կրնան լինել իբրև նշաններ, երկրիս վրայ ծառայելու համար փոխանակ թղթակցութեան: Սոցա նման ենթադրութիւնք և կարծիք շատ են, զորս պէտք է համարել մարդկային երեակայութեան գիւտք և ոչ եթէ ուսումնական ճշմարտութիւնք:

Սակայն ի՞նչ էր պատճառ և երբ աւելի յասպարէզ ելան այսպիսի երեակայութեան արդիւնք. — Անմիջապէս երբ հեռադիտակ գտնուեցաւ 1642 ին, յորում մարդկութիւն հետախոյզ հետաքրքրութեամբ և անհամբերաբար սկսաւ ի խորս թափանցել առ հասարակ երկնաշին միջոցին, և ամենէն աւելի մեզի մերձաւորագոյն լուսաւորին՝ Լուսնի:

Գալիլէոսի առաջին փորձառութիւնք, Ամերիկայի գիւտին չափ մեծ աղաղակ հանեցին: Հազիւ թէ առաջին դժուարին քայլն եղած էր, իսկոյն անհամբերաբար ուղեցին երկրորդ, երրորդ՝ և այլն քայլեր ընել. քայց որովհետև գիտութեանց արդիւնք չի յաճողեցան բոտ փափաքանաց, և թէ 'ի զուր սպասելով շատ տարիներ անցան, և մարդիկ տակաւին չի կարողացան տեսնել լուսնային քաղաքներ և նոցա բնակիչներ, այն ժամանակ իրենց բորբոքեալ երեակայութիւնն յառաջ դնաց, այլ ևս չսպասելով ուսումնական եզրակացութեանց, սանձ ի բերան սլացաւ ի միջոց տիեզերիս: Որոյ արդիւնք եղան անթիւ երեակայական նկարագրութիւնք ճանապարհորդութեանց լուսնոյ և միջորակաց, յորս շատ վառվառն են ստորագրութիւնք միջորակային բնակաց, զոր օրինակ օ ֆայլաժուի լեռինք զարդարուած են ամենագեղեցիկ պարտէզներով, ուր կ'աճին ոչ միայն պարարտ և ջրաւէտ պտուղներ ի կերակուր ֆայլաժուի բնակաց, այլ և զանազան կերակրեղէնք, իբրոր այն տեղի բնակիչք կ'ուզեն ճաշել, բաւական է միայն սեղան դնել, և իսկոյն կ'երևին թռչունք ծառայողք, որք մտադրութեամբ լսելով հրամաններ, կը թռչին ի լերինս և պէտք

եղած ուտելիք և կերակրեղէն առած կը բերեն նոցա ամենայն գիւրութեամբ ։

Առ հասարակ յերեակայական նկարագրութիւնս՝ այնչափ յառաջ գնացին, մինչև իսկ ուզեցին չափել մարդկանց հասակը . զոր օրինակ, ենթադրելով թէ մարդկանց հասակը համեմատական է մոլորակաց զանգուածոց, կը հետեցնէին թէ մարդիկ ի լուսին 1 ոտք կամ 0.8 տասնորդամէզը բարձրութիւն պիտի ունենան . իսկ արեւու ընակչաց հասակը 200 ոտք կամ 60 մէզը պիտի լինէր, և այլն ։

Մեծահոշակ ֆէֆլէյ ևս, քանի որ դեռ չէր գտած իւր անմահ օրէնքները, երկայն ժամանակ նոյնպիսի երեակայական ենթադրութեամբ զբաղեցաւ . սակայն մարդկային այս երեակայութիւնը կրնան համարուիլ իբրեւ սանդղամատունը, որոց վրայ կարելի է ժամանաւ կաւ ելնէ մարդկային հանճար, զոր նախախնամութիւն որոշեր է զայս խնդիր հաստատուն օրինօք լուծելու . իսկ այն ամենայն մանրամասն, զորս ընտրեցինք 'ի նմանօրինակ վիպաց, իբրեւ պարզողք առաջիկայ խնդրոյս, կարելի է գնել մի մեծ չրջանակի մէջ, որպէս պատկեր մարդկային երեակայութեանց, որոյ անեզր սահմանէն դժուարին է լոյս ծագել ։

Արդ այս խնդիրս պէտք է լուծել ոչ ըստ մի միայն տեսութեան, այլ ըստ ամենայն մասանց . օրինակի համար . Պէտք է հետազօտել ի մոլորակս զկեանս և զկենդանիս ըստ մեր երկրիս տեսութեան, համարելով թէ մի և նոյն է և նոցա տարրաբանական գոյութիւնն, նոցա քառակուսի հիւստածոց կազմութիւնն, նոյա ռճողութեան օրէնքն, ենթակայ լինել փաստակար ազդեցութեանց, և այլն . երկրորդ՝ պէտք է ընդունել թէ յայլ մոլորակս, ընդ այլ պայմանօք՝ չբնութեան, լուսոյ, եղանակի տարւոյ, տարւոյ երկայնութեան, ցերեկի և գիշերոյ տարբերութեան, ձգողութեան զօրութեան, և այլն, կարելի է ածի և զարգանայ կեանք մի բոլորովին տարբեր, մեղի անհասկնալի, և սակայն ունենայ մերինին նման այն ամենայն հասարակ նշաններ, որով կը տարբերին կենդանին և զգացողն՝ յանգործարան աշխարհէ ։

Թէ այսպիսի ենթադրութիւնք կարելի են, կը հաւաստեն յաջորդ իրողութիւնք ։ Տասն և հինգ տարի առաջ ուսումնականք ժխտեցին ամենայն կարելիութիւն կենաց և կենդանեաց 'ի մթութեան և ի խորս ծովու, ապացուցանելով թէ անհնարին է որ կենդանի արարած մի ազրի այնպիսի ճնշման տակ ովկիանոսի խորք . Սակայն վերջի տարիներուս հետազօտութիւնք ապացուցին թէ անհիմն են բոլորովին այն հետեւութիւնք . վասն զի ի ձեռն կատարելագոյն գործեաց հանեցին 'ի խորոց ծովուն, այնպիսի փափուկ և վիթխարի արարածներ, որոց կեանք ընդհակառակն անկարելի է առանց այն ահագին ճնշման . Գանի մը տարի առաջ ևս ձկնորսք ովկիանոսի խո-

րէն այնպիսի ձկունք բռնեցին, որ ծովու երեսը մէկ միւնուորտի ճշմամբ չի կարողացան ապրիլ կաշինին ճաթըսեցան, աչքեր դուրս ցըցուեցան ու չարաչար տանջանք սատկեցան: Այս ձկունք միայն կրնան ապրիլ ի մեծ խորութիւնս, ուր մեծ ճնշումն կայ և միանգամայն ընդարձակած աւալ ծովային անապատներ, զուրկ 'ի ծովային բուսոց, և որով մեծ կռիւ պիտի ունենան ձկունք իրենց կեանքը պաշտպանելու համար:

Կարծեմ թէ բաւական են յառաջ բերած դէպքերս համոզելու համար թէ կարելի է գործարանաւոր մարմնոց գոյութիւնն յայլ մոլորակս, ոչ միայն ըստ մեր միլիոնային պայմանաց, այլ և ըստ տարբեր պայմանաց, զորս ի վեր անդր յիշեցինք:

Յաջորդ յօդուածով կը տեսնենք աստեղագիտութեան և աստեղաբանագիտութեան պատասխանը առաջիկայ խնդրոյս նկատմամբ:

Շարունակելի

Մարաքոնի դիպացումն գերեզմանն.— Պեռլինի լրագրորէններէն մին կ'աւետէ մի հնախօսական հետաքրքրական գիւտ, որ տեղի ունեցել է այս մօտեւ Մարաթոնի մօտ: Մարաթոնեան դաշտին մէջ կայ մի բլուր 9 մէդր բարձրութեամբ, որ հին ժամանակէ ի վեր կը անաբուրէր Մարաթոնեան պատերազմի մէջ անկեալ 492 Աթենացոց գերեզմանը:— Մակայն այս գիւտս ըստ բաւականի տարակուսի մէջ կը ձգէր զմարդս, մտածելով որ Շէլլման ոչինչ գտաւ այն բլուրան վրայ:— Բայց այս ստոյգ է որ վերջի ժամանակներս Յունաց տէրութիւնն, զանազան յաջող պեղումներ ընելով յԱտտիկէ, կարգը հասաւ նաև Մարաթոնեան բլրան, զոր մեծաւ խնամքով հետազօտելով՝ գտաւ Մարաթոնեան պատերազմի քաջաց գերեզմանը: Գետինը այն կողմերը բարձրացած է 'ի հին ժամանակէ 3 մէդրի չափ, ուստի բլուրն ի սկզբան օւնեցել է գրեթէ 12 մէդր բարձրութիւն, և ճիշդ այս խորութեամբ՝ բլրան գագաթին սկսեալ, և գրեթէ 3 մէդր խորութեամբ՝ արդի գետնի երեսէն, դտնուեցաւ քարէ յատակի նման կարգ մի, որ ծածկուած էր մոխրով 2 էն մինչև 8 հարիւրորդ մմէդր թանձրութեամբ: Այս մոխրոյն մէջ կան դեռ ևս փայտի մնացորդք, սաստիկ քայքայեալ մարդկային ոսկերք և անթիւ կաւէ միջակ անօթներ: Այս անօթներս՝ որք ծածկեալ են սև սև գրիմօք վազող մարդկանց նկարներով, անտարակոյս կը վերաբերին 490 թուականին նախ քան զՔրիստոս, որով գերեզմանն ևս՝ որ կը բովանդակէ բազմաթիւ քաջ երիտասարդաց մոխիրներ, կապակցութիւն ունի Մարաթոնեան պատերազմին: Այս գիւտս մեծ օգուտ ունի ոչ միայն ի հաստատութիւն պատմութեան Մարաթոնեան պատերազմի, այլ և նկարչութեան: